

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Naziv originala:
Rosa Ventrella
IL GIARDINO DEGLI OLEANDRI

Copyright 2018 Newton Compton Editori sr.l.

This edition published in agreement with the Proprietor through
MalaTesta Literary Agency, Milan

Translation Copyright © 2019 za srpsko izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-03125-6

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

Roza Ventrela

U bašti oleandera

Prevela Slađana Kuzeljević

VULKAN
IZDAVAŠTVO

Beograd, 2019.

*Posvećeno svim ženama moga detinjstva koje sam volela,
a koje više nisu tu...*

I posvećeno mojoj majci koja je, na sreću, još sa mnom...

U sredini, nasmejana, Dijamante zajedno sa svojim ženama...

Nešto poput prologa

Ako bih pokušala da prekopam po sećanjima i izdvojim jedno koje bi istog trenutka prizvalo suštinu mog ženskog bića, odmah bih pomislila na svoje detinjstvo. Bilo koja druga slika, prefinjenija, uglađenija, potčinjenija intelektualnom uticaju, posivela bi i zamaglila se zbog jednog jedinog moćnog prikaza okupljenih žena iz moje porodice, u kući moje majke, radi svečane pripreme božićnih slatkiša. Izvinjavam se čitaocu, ali predstavljanja su neophodna. Moja baka: matrijarh bez krune, vladarka bez prestola, oslonac mog detinjstva, celog mog sveta. Moja majka, blaga žena, skromnih očekivanja. Uvek je bila druga, u pripremanju bilo čega, jestivog ili ne, mlađa od svih mojih tetki, pravo kulinarsko čudo porodice. A onda, tu je i gomila tetki, većito osrednjih, kojima je bilo dozvoljeno da pričaju malčice više zbog svih godina koje su provele mučeći se na ovom svetu. Sećam se dolaska mlade tetke koji su pozdravili čak i anđelčici nacrtani na omotu kvasca. Bilo je to bučno radovanje, trijumfalni ulazak. Ona je poslednja stigla u moju kuću, iščekivana kao čudesno prikazanje. Povrh svega, bila je najbolje tehnološki opremljena jer je sa sobom donela „mašinu za mućenje belanaca“, prema kojoj je baba osećala istinsku, duboku odbojnost jer je smatrala da ne postoji paklena naprava koja može da obavi posao bolje od njenih ruku. Tako bi vladarka, i pored izglačanog i blistavog alata, uzimala svoj duboki keramički beli tanjir oivičen plavom bojom, i

izvodila čaroliju. Pred mojim pomalo sanjalačkim, pomalo krmeljivim očima – jer trebalo je zaista dugo da se sačeka – reke beličaste, lepljive tečnosti pretvarale su se u meke oblačiće od vate. „Uvek moraš da ga mutiš u istom smeru“, ponosno mi je prošaputala, gledajući ispod oka levo-desno, kao da mi otkriva neku tajnu. Bila bi razočarana kad bi videla da ja, moderna i emancipovana žena, sad uvek koristim mikser. Još vam nisam rekla kakvu sam ulogu ja imala u toj zbrci od brašna, jaja, šećera i truda.

Nikakvu.

Bilo mi je dopušteno samo da gledam. To je bilo pravilo broj jedan koje je važilo za žene, i što pre naučim da budem statistkinja, tim bolje. Svaki pokušaj da se makar malo zakorači u komplikovani svet odraslih, bar na vrhovima prstiju, nesumnjivo se završavao neuspehom i nije bilo važno to što se nežna devojčica zavaravala da je stvorila malo remek-delo. Mlada tetka je uvek bila na oprezu iza mojih leđa kako bi mi rekla da još nisam spremna i da oblici mojih kolačića nikad nisu dovoljno dobri.

„Ti to ne umeš“, ponavljala mi je sa dozom sadizma, „kad budeš velika, ispašće ti kao ovi“, podrugljivo me je kritikovala, razmećući se i ređajući pred mojim očima redove i redove testa sa rikotom, *kartelatama*^{*}, biskvita sa maslacem, koji su izgledali kao da su izašli iz istog kalupa.

To je bilo drugo pravilo iz priručnika za savršenu ženu: imitacija. Kad sam bila dovoljno velika da gledam njihove pripreme, ali ne više na vrhovima prstiju, shvatila sam da nisam posmatrala dovoljno pažljivo. Prezauzeta pikantnim aromama i mirisima slatkiša tek izvađenih iz peći, nisam ni slušala ni videla da je ono što se odvijalo pred mojim dečjim očima zapravo bila najopasnija inicijacija.

Hiljadu šapata, pogledivanja ispod oka, vešti jezici, usred spretnih i vrednih ruku. Žene iz moje porodice su se domunđavale, cerekale, ogovarale poput pomamnih bogomoljki. A u celom tom metežu nikad nisam

* Tradicionalni božićni kolačići tipični za Pulju; (prim. prev.)

U bašti oleandera

primećivala da je žrtva, koja je bila nesvesna svoje pozicije, štaviše zadovoljna, bila uvek ista: muškarac.

„Svi 'muški' su isti“, gundala je baba bolno i pomireno sa sudbinom. Pravilo broj tri.

„Moraš da ih vrtiš oko malog prsta i da ih učiniš zadovoljnim“, tvrdila je majka.

Pravilo broj četiri. Mlada tetka je klimala glavom ne skrivajući pogled pun sažaljenja prema meni, koja sam pored kulinarskih lekcija gutala i one gorke o supružničkom životu.

„Muškarac je lovac“, bila je to omiljena rečenica vladarke.

Pravilo broj pet.

„Muškarcima se ne može govoriti istina. Ne bi je razumeli“, bila su to majčina prikupljena saznanja.

Pravilo broj šest.

Shvatila sam da je okupljanje zbog božićnih slatkiša bio njihov način da me pripreme za moju budućnost žene, supruge, vladarke sopstvenog malog carstva, a moj deda, otac, stric, nisu ni slutili da se kuje zavera protiv muškog roda. Bila je to skrivena pobuna koja je trajala taman toliko da se osetiš vlasnikom sopstvenih osećanja i sopstvene sudbine, i koja se bedno ugušivala kad bi se začuo potmulu zveket reze na vratima onda kada bi moj otac bi ušao u kuhinju nakon što bi otvorio ulazna vrata. Tada bi majka, ubledelog lica, vešto preuzimala vođstvo.

„Ćutite, ćutite“, šaputala je, „evo ga dolazi.“

U tom trenutku bi se među domaćicama kuće proširila olovno teška tišina.

Otac bi bacio pogled na slatkiše, njušnuo slasne mirise koji su se širili u vazduhu, a mene potapšao po obrazu, ne sluteći da se svetice koje su ga okruživale pretvaraju u đavole čim on zađe iza ugla.

Onda je počinjala setna priča tetke Dijamante, omiljeni deo porodičnog okupljanja, trenutak koji sam iščekivala još od početka.

Roza Ventrela

Priča je bilo mnogo, ponekad drugačijih, ponekad istih, ali sve su počinjale davne 1938. godine. Sve su govorile o jednoj kući i jednom dvorištu. Sve su govorile o jednom oleanderu u cvatu.

Prvi deo

SMRT

1

PROLEĆE 1938.

Obećavalo je da će to biti veoma toplo proleće, jedno od onih tokom kojih najlepša stvar koja može da ti se dogodi jeste da trčiš do besvesti po šarenim poljima, da bi se posle vratila pred zalazak sunca, prljava i izmorena.

Ujedno, bila je to i najgora stvar, jer ti se ista ta velika vrućina lepila uz telo poput smrdljivog mrtvačkog pokrova, zajedno sa dosadnim svrabom koji ti je polen sejao po koži. Za mene je, svejedno, to bio najbolji period godine jer je bio ispunjen iščekivanjem, nestrpljivošću da se sve ponovo probudi, željom da sve ponovo oživi. Ispraćali smo zimu poput umornog starca koji je psujući gundao kako mu se ne vraća sledeće godine, ali niko više nije mislio o tome kada je proleće već sve opijalo svojim mirisima.

Kod komšije Bertoniya se opraštalo od zime koja je odlazila jasno utvrđenim ritualom. Izvodili smo ga poslednjih dana februara kada je zima srećom delovala kao već izbledela uspomena i kada su prvi blesci vatrenog sunca počinjali da zagrevaju popodnevni vazduh, koji se lakše gutao i koji je bio proređeniji.

Stari Uberto nas je sve okupljao ispred velikog drveta smokve koje se uzdizalo tačno pred njegovom kućom. Bilo je veličanstveno i, kako bih ga videla u svoj njegovoj veličini, morala sam da skroz podignem glavu, sve dok me vrat ne bi zaboleo. Kvirgavo stablo uvijalo se oko sebe u milion krugova, svaki za jednu godinu koju je provelo dobro posađeno u toj

zemlji, bdijući nad kućom gospodina Bertoniya i nad svima koji su tu živeli, generacija za generacijom.

Ne znam tačno zašto je taj ritual, od koga se tako mnogo očekivalo, svake godine morao da se odvija baš ispod drveta smokve tog matorog gundala. „Drvo smokve je drvo smokve“, ponavljala sam u sebi, smatrajući da su sva ista, tako da je, što se mene ticalo, moglo da posluži i ono u mom dvorištu. Međutim, u mom kraju, i stvari su, kao i osobe, imale tačno određen položaj na šahovskoj tabli života i sudbine. Određena uloga se lepila uz tebe kao druga koža, a uloga matorog Bertoniya i njegovog drveta smokve bila je da teraju zimu. Jednostavno je bilo tako.

Tako je, taj đavo od gundala vitlao je debelim prutom i počinjao da šiba jadni hrast, propisno ga bičujući. Pri svakom udarcu, jedan suvi ropac udruživao se sa šuštanjem lišća, kao da je jedna smokva zaista jadovala zbog primljenih udaraca.

Pjetro, moj drugar za igru i avanture, i ja, žmurili smo na jedno oko jer smo saosećali sa bolom starog drveta, ali smo onim otvorenim pomno motrili unaokolo, jer je matori Uberto govorio da se duh zime diže visoko u nebo, gonjen njegovim osornim bičevanjem. Tako smo, pažljivo osmatrajući, iščekivali da svakog trena ugledamo nekakvo natprirodno biće sačinjeno od vetra i mirisa renet jabuka i mošusa, spremno da se vine u nebo i prepusti mesto lepršavom duhu proleća. Ponekoj ženi bi se omaklo da se prekrsti, dok je Uberto izvodio čudo, pa čak i izgovori amin, jer malo paganske religije nije moglo da škodi. Tog puta, Bertonijevi udarci zaista su bili dovoljni, jer više nije bilo ni traga hladnim danima i ledu. Umesto zime, nastupilo je usiljeno i drsko, već vrelo proleće, jedno od onih koja su terala mog oca da gundā od jutra do mraka i da psuje nebesa, sunce, a ako to ne bi bilo dovoljno, čak i mesec, jer su po njegovom mišljenju oni bili krivi za probadanje sveta tim plamenim jezičcima.

Ja sam smireno uživala u jutrima, podnevima, zalascima sunca, u Pjetrovom društvu. Oboje smo imali tamnu kožu boje ćilibara po kojoj su

U bašti oleandera

se isticala – tako su mi pričali – seljačka deca. Bili smo ljudi sa sela, i ja sam se time ponosila.

Tih dana nije bilo ničeg lepšeg nego po povratku kući potopiti ruke u lavor sveže vode koji je majka stavljala ispred ulaznih vrata. Umivala sam se dva-tri puta, sve dok ne bih osetila kako mi jeza silazi polako niz leđa, dok mi kapljice klize niz oznojeni vrat i grudi, i tada bih uzdahnula od zadovoljstva, ispunjena prijatnim osećajem koje su ostavljale na mojoj koži.

Kontrasti su pobuđivali moju radoznalost još odmalena: strast prema previše jarkim ili previše zagasitim bojama, prema prehladnim godišnjim dobima ili prema onim pretoplom, prema belom i prema crnom; kao da milion postepenih prelaza između nije imalo nikakvog efekta na mene; nisu uspevali da zagolicaju moja čula.

„Ti si čudna devojčica“, govorila bi mi majka kada bi komentarisala to što sam ja, za razliku od svih ostalih mangupa mojih godina, koji su se mučili da izgovore odlučno da ili ne, kako bi i dalje imali prostora za sumnju ili promišljanje, odmah znala šta mi se sviđa i ono što mi se pak ni za sto godina ne bi svidelo. Tako je, na primer, bilo i sa džemovima.

Obožavala sam one čija se boja mogla pomešati sa bojom crne januarske zemlje; šljive jedre i modre, divlje borovnice, koje smo Pjetro i ja brali odmah pored velike išibane smokve. Šljiva i borovnica bile su moji omiljeni ukusi i nije bilo moguće da me majka ubedi da jedem neke druge. Baš zbog čudnovate priče o kontrastima januarska tama je predstavljala protivtežu karakterističnom ukusu kompota od limuna.

Mardala – ime kojim su svi zvali moju majku – ostavljala je koru da postane veoma meka, stavljajući limune da se kisele nekoliko dana.

Potom bi ponovo dobro očistila voće od belih delova i kuvala kore u velikoj količini vode. Proces je ponavljala više puta sve dok ne bi, probajući ih, ustanovila da su kore izgubile svoj gorkasti ukus. Tada su bile spremne da se sjedine sa pulpom i šećerom i da postanu ukusni džem. Majka ga je spremala u izobilju jer su u selu svi bili ljudi za Mardalinim džemovima.

Pakovala ih je u razne tegle kako bismo ih jeli kasnije tokom zime. Tako bi se, sa svakim zalogajem – kako je govorila – ukusi leta vraćali u mislima.

Treba da znate da su u mom selu svi imali nadimak. On je predstavljao neku vrstu značke koju bi čoveku prikačili kada bi dosegao značajan broj godina tokom kojih je unaokolo pokazivao crte svoje ličnosti.

Zato su moju majku zvali *Mardala*, mada se u njenom slučaju nije radilo o običnom nadimku, već, kao što je bilo i sa određenim ulogama, radilo se o biti, o duhu unutar duha.

U lokalnom govoru, *Mardala* je ona koja ima veštičje moći, neka vrsta *učiteljice*, koja može da dâ savet o pravilnoj upotrebi biljnih mešavina, o skidanju uroka, kako da trudnica sazna pol svog još nerođenog deteta, kako izlečiti bol u stomaku kod male dece i još sto sličnih đavola. Sve ovo i još mnogo štošta bili su darovi po kojima je majka bila toliko poznata u selu, darovi koje je nasledila od svoje majke Dijamante, koja je bila poznata i poštovana veštica u Čerinjoli.

Pjetro i ja smo obožavali da idemo na pecanje. Znali smo prečicu koja je, preko polja, pratila liniju velikog kanala koji su izgradili fašisti i koji je išao sve do mora. Bila je to velika provalija ogolele zemlje, dugačka nekoliko kilometara, kroz koju si se, prolazeći, osećao pomalo kao divljak i pomalo kao avanturista. Govorilo se da će Duče napraviti da tuda prolazi voda iz mora, tim dubokim hodnikom, a mi deca već smo zamišljali kako se tu pljusamo. More usred sela! To bi bilo prelepo!

Nismo mi otkrili tu prečicu, iako smo se neko vreme hvalisali tom malom laži. Jednom, dok smo jurili Tomaza, iskrslili smo baš tik uz slankastu vodu male luke a da to nismo ni primetili. Tomazo je bio moj mačor ili tačnije, mačor svih onih koji su živeli blizu moje kuće. To nije bila vrsta mačke koja je nekome pripadala. Više se radilo o lukavoj skitnici koja se najviše interesovala za našu kuću kada je trebalo da se jede, ali

koja je bila spremna da te izda i ode sa potpunim strancem ukoliko bi joj ponuđena hrana izgledala primamljivije.

„Pih! Mačke su kao žene“, njakao je moj otac, „ne treba verovati u njihovu vernost!“

Beležila sam u svojoj zamišljenoj beležnici sva očeva upozorenja i prigovore, ubeđena da će mi te mudre opomene koristiti tokom života kako bih se bolje suprotstavila udarcima sudbine.

I vernost je bila pitanje koje je kopkalo moju znatiželju, isto onako kao i kontrasti. Koliko mi je bilo lako da poverujem očevim rečima o tim simpatičnim mačkama, dvostruko teže mi je bilo da povežem taj isti aksiom sa ženskim figurama koje sam poznavala. Pre svih s mojom majkom. Naime, dobro mi se urezala u pamćenje slika Tomaza kako se sprema da mjauče ispred kućnih vrata, leđa lučno izvijenih kako bi se šepurila, napetih brkova, kako bi uhvatila i najmanji zvučni ili emotivni talas. Dobro je znala da se snađe kad je trebalo da jede i nije bilo nikakve veze što je bila žensko – što sam tek kasnije otkrila i što zapravo, po mišljenju mog oca, nije bilo zanemarljivo – mislim da je pre s tim imala veze njena divlja priroda, koja joj je utemeljila osnove veštine da se snađe i da preživi.

Dakle, moj otac je govorio da je i ženama urođeno to izopačeno ulaganje i mjaukanje koje koriste kad im nešto treba.

„Loš je znak, sine moj, kad ti žene posvećuju pažnju. To može da znači samo dve stvari: ili žele nešto, i to mora da je reč o nečemu bitnom i skupom, ili se spremaju da ti zariju nož u leđa“, često sam ga čula kako to ponavlja mom bratu Đuzepeu. Slušala sam ga napetog čela i razrogačenih očiju, a mislim da su mi i usta bivala otvorena dok bi otac delio životne mudrosti, jer su mi par puta uletele mušice dok sam upijala svaku njegovu reč. On, ponosit, vraćao se za pult iza koga je toliko godina gledao svet koji je ispred njega paradirao, kroz oči i pokrete desetina stranaca. Možda je njegova mudrost proizlazila upravo iz činjenice da je učestvovao u životu kao posmatrač.

Međutim, kao što to uvek biva kada odrasli upozoravaju decu, ja sam radila sve suprotno. Sigurna sam da je i otac mog druga Pjetra, isto seljak

kao moja mama, upozoravao svog sina na opasnosti koje nosi život. Ali je i on, kao i ja, skupljao korisne savete i nastavljao po svome, ubeđen da nas to što smo deca čini imunim na strahote sveta i na opasnosti koje žive samo u umovima odraslih.

2

More je izgledalo preteće, bahato i neprijateljski nastrojeno. Pesak unakolo bio je pun udubljenja i zelenkastog mulja.

„Ono mesto tamo je savršeno za pecanje!“, uzbuđeno mi je rekao Pjetro, mašući svojim jednostavnim štapom za pecanje koji smo uzeli krišom, znajući da nam pomenuti očevi to ne bi dozvolili. A kako se tome može odoljeti? Ribe su pljuskale usred te vode osnažene novom energijom. To je bilo iskušenje kome se nije moglo odupreti. Moj prijatelj je prstom pokazivao na mali plićak koji se formirao između dva peščana ruba što su se pružala ka moru. Svuda unaokolo bila je šikara i razno granje koje se protezalo skoro tik do vode, što je delovalo kao dobro i sigurno sklonište za našu opremu. Korba se prilično lako pecala, a najbolji način bio je da se mamac baci u dubinu, što je omogućavalo da ribu ne odnesu talasi na površini.

Pjetro je podigao nekoliko ljigavih kamenova koji su čamili na suncu u podnožju najvišeg drveća. Čim je prevrnuo prvi kamen, digao se užasan smrad, poput onog od trulog mesa pomešanog sa mirisom fermentisanog voća, truležni raj crva koji su služili za mamce. Uzeo je jednog poprilično velikog koji se grčevito trudio da se suprotstavi svojoj užasnoj sudbini. Ja sam uzela jedan beli suvi kamenčić sa zašiljenim vrhom i upotrebila ga kao nožić za seckanje jadnog crva na delove.

On je nastavljao da mrda osakaćenim delovima tela, neumorno se boreći protiv sudbine. Oduvek sam se pitala zašto hrabri borci govore

U bašti oleandera

svojim neprijateljima „Umri kao crv!“ Ta rečenica mi nikad nije delovala kao strašna uvreda, jer bilo je nečega mučeničkog i hrabrog u načinu na koji su ove životinjice napuštale smrtni svet, boreći se sve do kraja.

Međutim, sa devet godina, kada se ima na pameti samo donošenje gomile ribe kući kao pobjedničkog trofeja, malo se razmišlja o kraju koji dočekaju crvi mamci. To su misli koje se javljaju kasnije tokom života, kada se odraste i kada se nauči da se bolje gleda smrti u lice.

Svuda unaokolo vladao je čudan mir, u isto vreme i ohrabrujući i uznemirujući. Dva deteta od po samo devet godina, šćućureni na nekoj vrsti nestabilne plažice, udaljeni od ostatka živog sveta. Niko nije mogao da nam smeta, to sigurno, ali niko nije mogao ni da pazi na nas.

„Hajde, dobro pričvrsti telo na udicu“, objašnjavao mi je Pjetro, koji je voleo da se stavlja u ulogu starijeg brata, iako sam ja od njega bila starija dva meseca. „Moraš skroz da ga rastegneš po dužini kako bi ga riba dobro videla“, nastavljao je.

Bespogovorno sam ga slušala i zato što je moj prijatelj bio obdaren harizmom predvodnika, jedan od onih kojima je suđeno da se bave nečim bitnim u životu čim odrastu i koji imaju gomilu sledbenika iza sebe.

Ja bih, verovatno, bila jedna od njih.

„Sada odlučnim pokretom zabaci što dublje, bez mnogo čekanja, inače će riba shvatiti da je to zamka.“

Mama nikad nije bila na moru, kao da je ono bilo najudaljeniji kutak na kraju sveta.

„Verovatno liči na reku, samo je malo veće“, govorila je svaki put kad bih je pitala da li je kopka kako izgleda. Ali ona se nije mnogo unosila u filozofske mistifikacije, kako o osećaju ogromnosti, tako i o osećaju majušnosti, koji je obuzimao osetljive duše koje bi se našle pred tim veličanstvenim vodenim prostranstvom.

Mardala nije bila tip žene koji se lako mogao zbuniti beskorisnim praznim rečima. Bila je to žena koja je čvrsto stajala na zemlji.

Zemlja, novac i porodica, to su za nju bile bitne stvari u životu. Sve ostalo su bile gluposti, štaviše opasne gluposti koje su sejale klice nezadovoljstva, a po njoj, svako nezadovoljstvo je moglo da se pretvori u pobunu.

Pjetro i ja držali smo štap ni visoko ni nisko; gornji deo tela nam se malo naginjao napred, kolena su nam bila savijena ni previše ni premalo.

„Noge treba da ti budu opuštene, a ruka dobro ispružena. Ako si previše kruta u donjem delu, ruka ti neće biti mirna.“

Bila je to umetnost koju je Pjetro poznao do savršenstva, plod bezbrojnih prilika kad ga je otac vodio sa sobom da mu pažljivo objasni sve tehnike pecanja. Sad je bio dovoljno dobar da i sam ima svoje učenike. Volja da učim mi nije nedostajala, i bila je praćena tvrdoglavošću koja je, po svoj prilici, proizlazila iz mog seljačkog porekla.

Videla sam da se struna polako ljulja nošena strujom.

„Tako, sad je odlično!“, uzviknuo je Pjetro, očiju ispunjenih srećom. Nema većeg zadovoljstva za učitelja nego da vidi učenika da je postao dobar koliko i on sam. Ne bih znala da kažem koliko dugo sam tako stajala opuštenih nogu i napregnutih ruku pre nego što se jedna korba pojavila i zagrizla. Tog dana sam ja bila prva koja ju je upecala i ne mogu da opišem to zadovoljstvo što sam nadmašila čak i učitelja. Sledeći je bio Pjetro; izgledalo je kao da su morske ribe, jedna za drugom, pratile kobni trag koji ih je neizbežno vodio u smrt. Nismo sa sobom poneli korpe u koje bismo stavili ulov, ali i pored toga, Pjetro je imao svoje metode, koliko grube, toliko i efikasne. Jako i vrlo hladnokrvno stezao je ribu u rukama i pored toga što je bila lepljiva i što se vrpeljila kao jegulja. Duž obale štrčalo je šiljato korenje drveća, oštro poput sečiva, savršeno da se na njega nabode riba. Pjetro bi držao glavu jadne nesrećnice sa obe ruke i jednim odlučnim udarcem pričvršćivao je na štrčeći deo korena. Za kratko vreme, desetak mlitavih glava visilo je poput jezivog trofeja dva ribolovca bez srca.

Svaki put kad je Pjetro nabijao novu glavu, ja sam gutala gorku knedlu plašeći se da će pre ili posle doći red na mene da izvršim taj obred, za koji nisam bila sigurna da mogu da ga izvedem. Međutim, za Pjetra je to bila